

ישראל מנסה להמציא משטר חדש. העולם לא קונה אותו

שאל אריאלי 17.02.2022 20:00

בתחילת החודש התבשרנו על דו"ח אמנסטי, הקובע כי מדינת ישראל מקיימת משטר של אפרטהייד כלפי הפלסטינים. דו"ח זה עלול להתברר כטריילר לדו"ח של ועדת החקירה לסכסוך הישראלי-פלסטיני, שהקימה מועצת זכויות האדם של האו"ם לאחר מבצע "שומר החומות". הדו"ח צפוי להתפרסם ביוני וצפוי גם הוא להגדיר את ישראל כמדינת אפרטהייד. הגדרה זו עלולה להוביל להדרת ישראל מאירועים בינלאומיים, בהם תחרויות ספורט ואירועי תרבות. על ממשלת ישראל להסיר את האיום הזה על ידי קביעת מדיניות ברורה ביחס לגדה המערבית ויישומה בנחישות.

המדיניות המבולבלת של הממשלה ביחס לעתיד הגדה המערבית — לא נספח, אך גם לא נקים מדינה פלסטינית; נשמור על הסטטוס קוו, אך נמשיך להרחיב את ההתנחלויות; נאכוף את החוק, אך לא על כנופיות הפורעים היהודים והמאחזים הלא־חוקיים; נדבר עם מחמוד עבאס, אבל רק על מה שאנחנו רוצים ולא ננהל מו"מ; נשמור על ירושלים מאוחדת אך נשקיע רק בשכונות היהודיות — אינה מקובלת יותר בקרב הקהילה הבינלאומית. זאת, למרות שהיא המשכה של המדיניות שנקטו הממשלות הקודמות, שניסו להצדיק את פעילותן במושגים מכובסים, המתעלמים ממעמדה המשפטי והמדיני של הגדה המערבית.

ישראל מקיימת מאז 1967 מאבק רטורי המבוסס על מונחים מכובסים, שמבקש לקבוע כי השטחים הכבושים הם שטחים "מוחזקים" או "משוחררים", כדי להצדיק את פעולותיה, שסותרות את המשפט הבינלאומי וההחלטות הבינלאומיות. נדמה כי השיח הרטורי הזה איבד מחשיבותו בעשור האחרון, כי המציאות בפועל מוכרעת על ידי מנהיגות המתנחלים ועל ידי מיעוט אלים ופורע חוק מקרבם, שעה שהממשלות תומכות בקיומו של "מערב פרוץ" זה, או מתעלמות ממנו.

ממשלות ישראל היו מודעות מאז ומתמיד למעמד המשפטי של הגדה ולחוק המחייב בה. במברק "סודי ביותר" שנשלח במארכס 1968 ממשרד החוץ ליצחק רבין, אז שגריר ישראל בארה"ב, נכתב: "הקו העקבי שלנו היה ועודנו להתחמק מדיון עם גורמים זרים על המצב בשטחים המוחזקים על בסיס אמנת ז'נבה... הכרה מפורשת מצדנו בתחולת האמנה תבליט בעיות קשות מבחינת האמנה לגבי פיצוץ בתים, גירושים, התיישבות ועוד".

הבנה זו לא הפריעה לממשלות העבודה לפצוח במפעל ההתנחלות — המפר את עיקרון הזמניות של דיני הכיבוש — בטענה שמדובר בצורכי ביטחון והשטחים "מוחזקים" עד להסדר מדיני. "הממשלה אימצה לה מדיניות ביטחונית מוגדרת, היכן ראוי להתיישב והיכן לא", כתב רבין ("פנקס שירות", 1979). טענת הביטחון התקבלה על ידי בית המשפט העליון. "ערה אני לעובדה שמדובר באכלוס אזרחי... על רקע זה מתקבלת על דעתי טענתו של האלוף אורלי, כי נוכחות אזרחית בנקודות הרגישות הללו הוא הפתרון ההכרחי", פסקה השופטת מרים בן פורת (בג"ץ בית אל, 1978). במקביל הממשלה שיתפה פעולה עם ההתנחלות הלאומית משיחית. ב-27 בספטמבר, 1967, כתב אל"מ

שלמה גזית ללשכת הרמטכ"ל מכתב "סודי". הנדון במכתב הוא "היאחזות בגוש עציון", והוא מפרט: "לכיסוי לצרכי המערכת המדינית תופיע היאחזות של הנוער הדתי בגוש עציון כהיאחזות נחל צבאית. הנחיות בקשר לכך תימסרנה למתיישבים במקום".

בג"ץ ביקש לקטוע את כפל הלשון ומדיניות המרמה בתיק אלון מורה ב-1979, שבו שינה את פסיקתו וקבע כי לא ניתן לתפוס שטחים פלסטיניים בבעלות פרטית להקמת התנחלויות בנימוק שהדבר נובע מצורכי ביטחון. בג"ץ גם נתן עדיפות לשלטון החוק על פני "ההבטחה האלוהית". "בעתירה זו יש תשובה ניצחת לטיעון שמגמתו לפרש את הזכות ההיסטורית המובטחת לעם ישראל בספר הספרים כפוגעת בזכויות קניין לפי דיני הקניין הפרטי", קבע השופט משה לנדוי.

הקהילה הבינלאומית פסלה את המדיניות הישראלית לאורך כל השנים, והשיא היה בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם 2334, מ-23 בדצמבר 2016, שקבעה כי "ההתנחלויות שהקימה ישראל בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז 1967, כולל מזרח ירושלים, אינן בעלות תוקף חוקי, מהוות הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי". כמו כן התייחסה מועצת הביטחון למטרות מפעל ההתנחלות והדרכים להשגתן, וגינתה את כל הצעדים "שמטרתם לשנות את ההרכב הדמוגרפי, האופי והמעמד של השטח הפלסטיני שנכבש ב-1967, כולל מזרח ירושלים, כולל בין היתר את בנייתן והרחבתן של התנחלויות, הבאת מתנחלים ישראלים, הפקעת קרקעות, הריסת בתים ועקירת אזרחים פלסטינים, תוך הפרה של החוק ההומניטרי הבינלאומי וההחלטות הרלוונטיות". בהחלטה תמכו 14 מתוך 15 המדינות החברות במועצת הביטחון, למעט ארה"ב, שנמנעה מלממש את זכות הווטו שלה במועצה. כעבור שנה ישראל לא שעתה לאזהרת סגן השגריר הבריטי, בנאומו באו"ם לציון 100 שנה להצהרת בלפור, שאמר במלים עדינות כי מתקיים אפרטהייד: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני (העוסק בשוויון זכויות, ש"א) לא קיים".

בעשור האחרון ממשלת ישראל — בהיעדר כל סנקציה בינלאומית נגד מדיניותה ולמרות שבג"ץ קבע שהשטחים כבושים וחלים עליהם דיני הכיבוש הבינלאומיים (בג"ץ "אלפי מנשה" 2005) — בחרה להמשיך ביתר שאת את ההפרות שצוינו בהחלטה: היא אישרה הקמת התנחלות חדשה (עמיחי) ו"הלבנה" 22 מאחזים לא חוקיים, העמיקה את ההפרדה בין שתי מערכות המשפט — לישראלים ולפלסטינים — הגדילה בשליש את מספר המתנחלים, אישרה בניית אלפי יחידות דיור חדשות, הקמת 67 חוות חקלאיות והקמת אזור תעשייה ענקי בשומרון, הקצתה 13 מיליארד שקל לסלילת כבישים, והרסה אלפי בתים של פלסטינים.

בעשור האחרון ישראל גם מעלה עוד יותר בחובתה העיקרית לפי המשפט הבינלאומי — לדאוג להשבת החוק והסדר. ראשית, היא מקיימת 135 מאחזים שאינם חוקיים גם על פי החוק הישראלי. על חלקם היא התחייבה במפורש בפני האמריקאים ובפני בג"ץ כי תפנה אותם, אך לא עשתה מאומה בעניין, להיפך. היא השלימה עם סלילת הכבישים וחיבורם לרשת החשמל. ובשנים האחרונות, תחת השם המכובס "התיישבות צעירה" ישראל מנסה להסדיר את מעמדם ואת התשתיות שלהם באמצעות חוקים אנטי־דמוקרטיים.

שנית, הממשלה לא פועלת כנדרש נגד כנופיות הפורעים היהודים שמפעילות אלימות נגד פלסטינים, ישראלים, חיילי צה"ל ושוטרי משטרת ישראל. ב-12 החודשים האחרונים נרשמו כ-700 מקרי אלימות מצדם. בלב האזורים שבהם היו אירועים אלימים שוכנות 19 התנחלויות — שלחלקן נלווים מאחזים לא חוקיים — משבי שומרון בצפון הגדה ועד סוסיא בדרומה. למרות המידע המדויק, לא מתקיימת הנחיית שר הביטחון לצה"ל, שחייליו נכחו ברוב האירועים: "לפעול אקטיבית לשמירה על

הביטחון והסדר ביו"ש, תוך הפעלת כלל הסמכויות המסורות לחיילי צה"ל בחוק ובשיתוף ותיאום מלא עם משטרת ישראל".

יתרה מכך, בישיבת הממשלה בחודש שעבר העלה הרמטכ"ל אביב כוכבי טענה שגויה מבחינה משפטית, לפיה לחייל צה"ל אין סמכות לפעול כשוטר ולעכב ולעצור מתנחלים אלימים עד לבוא שוטרים למקום. לאחרונה אף הולכות ומתרבות העדויות והתלונות על התעלמות חיילים מאלימות המתנחלים, ולעתים אף על השתתפותם במעשים. ההטיה הברורה של צה"ל לטובת המתפרעים מפירה את הקביעה של בית המשפט העליון כי "המפקד הצבאי צריך לאזן בין הצרכים הביטחוניים לצורכי התושבים המקומיים".

מבחינת הממשלה, שהתחייבה לשינוי, הגדה אינה "שטח כבוש", והראיה שהיא פועלת בניגוד למשפט הבינלאומי ולהחלטות בינלאומיות, ואינה מעוניינת להסדיר את עתידה במו"מ. "לא נקיים מו"מ עם הפלסטינים" ו"הממשלה הזו לא תקים מדינה פלסטינית" התחייבו ראש הממשלה נפתלי בנט וראש הממשלה החליפי יאיר לפיד. היא גם אינה רואה בגדה "שטח מוחזק" (עד לפתרון מדיני) שהרי היא מפירה את עיקרון הזמניות על ידי הרחבת ההתנחלויות, המאחזים והחוות, והכפפת התחבורה והפיתוח בגדה לצורכי ישראל. הממשלה גם לא רואה בגדה "שטח משוחרר" שהרי התחייבה בהסכמי אברהם ובהצהרת ראש הממשלה ש"הממשלה הזו לא תספח". ועל הענקת זכויות שוות לפלסטינים אין מה לדבר.

אם כך המעמד של הגדה המערבית הוא של שטח מופקר שתושביו הפלסטינים מופלים לרעה: הרשות הפלסטינית אינה יכולה לאכוף חוק וסדר ברוב שטח הגדה, משום שסמכותה חלה על 40% בלבד מהשטח (שטחי A ו-B), שמחולק ללא פחות מ-169 איים המופרדים על ידי עשרות מסדרונות הכפופים לניהול ושליטה של ישראל. בשטח C שבשליטה של ישראל, היא מקיימת שתי מערכות משפט: אחת לישראלים ואחת לפלסטינים. בעולם מכנים זאת אפרטהייד. לא רק שישראל אינה אוכפת את דיני התפיסה הלוחמתית, היא גם מתעלמת מחוקיה שלה ומהחלטות הממשלה. היא מאפשרת למיעוט קיצוני לקבוע את אופי המשטר שלה ואת תדמיתה בעולם כולו. נראה כי אומת הסטארט-אפ מנסה להמציא סטארט-אפ בדמות משטר חדש, אלא שבניגוד להייטק ולחקלאות, העולם לא ממש מעוניין ב"חידוש" הזה, ורואה בו פשוט אפרטהייד.

לחברות של ישראל במשפחת העמים ולמניעת הפיכתה למצורעת בעולם יש חשיבות בל תשוער. לבנט, הסבור כי "העולם יתרגל" לכל הגחמות של ישראל, נזכיר את הדברים שאמר ראש הממשלה דוד בן גוריון בראיון שנתן ל"הארץ" (2 באוקטובר, 1959): "מי שסבור שכיום אפשר לפתור בכוח צבאי בלבד שאלות היסטוריות בין עמים, אינו יודע באיזה עולם אנו חיים... כל שאלה מקומית נעשית כיום לבינלאומית, ומשום כך יחסינו עם עמי העולם אינם פחות חשובים מאשר כוחנו הצבאי, שעלינו להוסיף לטפחו, כדי להרתיע התקפות וכדי לנצח אם נילץ להילחם".

אל"מ במיל"ד"ר אריאלי הוא מחבר הספר "ככה בדיוק קרה? 12 מיתוסים ישראליים על הסכסוך הישראלי-פלסטיני"